

แนวการสอนภาษาเพื่อสื่อความหมาย (Communicative Approach)

อมรา แสงจันทร์

ในอดีต ครูสอนภาษาได้พยายามศึกษาแนวการสอนภาษาแต่ละแนวแต่ละแบบเพื่อนำมาอธิบายโครงสร้างของภาษา และนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน ตลอดจนช่วยในการแก้ปัญหาในการเรียนการสอนภาษา โดยเฉพาะการสอนภาษาอังกฤษซึ่งเริ่มตั้งแต่ Grammar-translation approach, Direct Method จนถึง Audio-lingual method & Language as a cognitive code และเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ครูสอนภาษาทั้งหลายว่า แนวการสอนแต่ละแบบนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย เพราะฉะนั้นในการที่จะช่วยให้การเรียนการสอนภาษาได้ผลดีก็ต้องเลือกข้อดีของแนวการสอนแต่ละแบบมาผสมผสานกัน เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนของแต่ละคน หรือจะพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ choose the right technique for the right situation นั่นเอง

ปัจจุบันได้มีแนวการเรียนการสอนภาษาแบบใหม่เรียกว่า Communicative Approach คำว่า approach ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงวิธีการสอนภาษา (method) แต่หมายถึงแนวการเรียนการสอนภาษาที่จะช่วยให้การวางหลักสูตร การเตรียมบทเรียน และอุปกรณ์การเรียนการสอนภาษาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ แนวการสอนภาษาแบบนี้เป็นที่รู้จักกันประมาณ 10 ปีมาแล้ว แต่เพิ่งจะมาเป็นที่นิยมกันเมื่อ 4-5 ปีมานี้เอง แนวการสอนนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะเน้นการเรียนภาษาเพื่อสื่อความหมายเป็นสำคัญ ซึ่งตรงกันข้ามกับแบบที่เรียกว่า Grammatical Approach ที่เน้นกฎไวยากรณ์ของภาษา และยึดการศึกษาและการอธิบายภาษาของนักภาษาศาสตร์เป็นหลัก คือ เริ่มตั้งแต่หน่วยเสียง หน่วยคำที่เล็กที่สุดที่มีความหมาย และหน่วยทางวากยสัมพันธ์ที่มีขนาดใหญ่ซึ่งได้แก่ประโยค ข้อเสียก็คือ ผู้เรียนสามารถท่องจำกฎต่าง ๆ ของภาษา หรือรูปลักษณะของภาษา (form) ได้แต่นำไปใช้ไม่ได้ ส่วนแนวการเรียนการสอนเพื่อสื่อความหมาย (Communicative

Approach) นี้ จะเน้นที่หน้าที่ (function) ของโครงสร้างต่างๆ ของภาษาเพื่อจะให้ได้ประโยชน์ในการสื่อความหมายนั่นเอง เช่น เมื่อผู้เรียนจะขอโทษ อธิบาย เชื่อเชิญ หรือให้คำมั่นสัญญา จะใช้โครงสร้างของภาษาอย่างไร นักภาษาศาสตร์กลุ่มที่ให้ความสนใจศึกษาศึกษาการเรียนการสอนแบบนี้มีหลายท่าน เช่น D.Hymes, H.G. Widdowson, R. Campbell, R. Wales, และ J. Munby นักภาษาศาสตร์กลุ่มนี้เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจะรู้ และผู้เรียนก็ต้องนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ด้วย

อันที่จริงแนวการเรียนการสอนภาษาเพื่อสื่อความหมายถ้าจะเปรียบไปแล้วก็คือ เหล้าเก่าในขวดใหม่ นั่นเอง เพราะแนวความคิดนี้ก็คือสิ่งที่ Noam Chomsky ปรมาจารย์ทางด้านภาษาศาสตร์ได้เคยอธิบายมาแล้วเกี่ยวกับ Language competence และ Language performance นักภาษาศาสตร์ที่มีความสนใจทางแนวการเรียนการสอนด้านนี้ ได้ให้คำจำกัดความของวลีทั้งสองในรายละเอียดปลีกย่อยต่างกันออกไป แต่ที่พอสรุปได้ว่า Language performance คือ การใช้ความรู้ของภาษาในชีวิตประจำวัน เมื่อผู้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของภาษานั้น ๆ แล้ว ผู้เรียนสามารถที่จะพูดอ่านหรือเขียน ภาษานั้น ๆ ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ซึ่งในการใช้ภาษานี้จะมี factors ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สภาพอารมณ์ ความจำ ความตั้งใจ หรือสุขภาพ ของผู้พูดเป็นต้น ยกตัวอย่าง เช่น ผู้พูดอาจพูดประโยคที่ (1) ที่ตั้งใจจะพูดเป็นประโยคที่ (2)

(1) I took the book home.

(2) I took the book home.

การที่ผู้พูดประโยคที่ (1) นั้น ไม่ได้หมายความว่าผู้พูดขาดความรู้ทางด้านกฎเกณฑ์การออกเสียง แต่ในขณะที่ผู้พูดอาจพูดเร็วไป เหนื่อย หรืออาจจะเมาก็ได้ ส่วน Language competence นั้น คือ ความรู้ทางด้านกฎไวยากรณ์ของผู้เรียน (rules of grammar) รวมทั้งกฎเกณฑ์ของภาษาที่ใช้้อยู่จริง (rules of language use) ด้วย ซึ่งจะเรียกในชื่อใหม่ว่า Communicative competence

ทฤษฎีพื้นฐานของ Communicative competence มีสาระสำคัญดังนี้

1. ทฤษฎีนี้จะเน้นทักษะในการสื่อความหมายในชั้นพื้นฐาน กล่าวคือ ให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อความหมายในสถานการณ์ที่เป็นจริง ผู้เรียนจะได้พบในชีวิตจริง ผู้เรียนจะต้องสื่อความหมายความต้องการของตนเองให้ผู้ฟังเข้าใจว่าต้องการอะไร หรือคิดอย่างไร

2. เน้นการสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า ภาษาที่ผู้เรียนแสดงออกนั้นถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ทุกอย่างหรือไม่ เช่นเดียวกับเด็กที่เริ่มหัดพูด จะไม่คำนึงถึงความถูกต้องของหลักภาษา แต่จะพูดเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ฟังรอบข้างเข้าใจเท่านั้น

ทฤษฎีพื้นฐานนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากนักภาษาศาสตร์ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ทฤษฎีพื้นฐานนี้ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอและมีข้อเสียอยู่บ้าง กล่าวคือ ยังไม่มีข้อสรุปว่าทักษะขั้นพื้นฐานที่จำเป็นที่ผู้เรียนสามารถใช้สื่อความหมายได้นั้นอยู่ในระดับไหน และแนวความคิดที่ว่าผู้เรียนจะใช้ภาษาในการสื่อความหมายได้ โดยไม่เน้นความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เช่นเดียวกับเด็กเล็ก ๆ เรียนภาษาแม่ของตนเองนั้น จะนำมาใช้กับผู้ใหญ่ที่เรียนภาษาอื่นเป็นภาษาที่สองไม่ได้ เพราะระหว่างเด็กและผู้ใหญ่จะมีอะไรหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่เหมือนกันในการเรียนภาษา

อย่างไรก็ตาม จากการทดลองกับเด็กหลายกลุ่ม บางกลุ่มใช้แนวการสอนโดยเน้นเฉพาะกฎไวยากรณ์ของภาษา บางกลุ่มใช้แนวการสอนโดยเน้นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย โดยไม่ดูความถูกต้องตามกฎไวยากรณ์ พบว่าผู้เรียนจะไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน หากใช้แนววิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะ จากการทดลองพอสรุปได้ว่า ผู้สอนควรจะใช้แนวการสอนทั้ง 2 แนวนี้ผสมผสานกันเพื่อที่ว่าผู้เรียนจะได้นำภาษาไปใช้ในการสื่อความหมายได้ และได้ถูกต้องตามหลักของภาษานั้น ๆ ด้วย

นักภาษาศาสตร์ที่สนใจแนวการสอนแนวนี้นี้ได้กล่าวไว้ว่า Communicative Competence จะประกอบด้วยความรู้ 5 ชนิด คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับกฎไวยากรณ์ของภาษา (rules of grammar) ซึ่งเริ่มตั้งแต่หน่วยเสียงหน่วยคำที่เล็กที่สุดที่มีความหมาย และหน่วยทางวากยสัมพันธ์ที่มีขนาดใหญ่ซึ่งได้แก่ประโยค ตลอดจนกระทั่งถึงความหมายของคำและประโยค

2. ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของภาษาที่ใช้ในแต่ละกลุ่มสังคมและสถานการณ์ (Socio-cultural rules of use) ภาษาที่ใช้ในแต่ละกลุ่มสังคมและสถานการณ์นั้นจะแตกต่างกัน เช่น ภาษาที่ใช้ในการสนทนาในหมู่ญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิท จะไม่เหมือนกับภาษาที่ใช้กับคนที่เพิ่งรู้จักหรือคนแปลกหน้า และภาษาที่ใช้ในวงสนทนาจึงจะไม่เหมือนกับภาษาในโบสถ์เป็นต้น เพราะฉะนั้น

ในการสอนภาษาเพื่อใช้สื่อความหมายจะต้องเลือกใช้กฎเกณฑ์ของภาษาให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ สภาพการณ์ และสถานการณ์ เช่น ถ้าเราเป็นพนักงานบริการในภัตตาคาร เราจะไม่พูดว่า “I suggest you try fish.” แต่ควรพูดว่า Have you ever tried our fish? The fish is nice. หรือเราจะไม่พูดว่า May god be with you. แต่จะพูด Good-bye หรือ Bye-bye ก่อนที่เราจะวางหูโทรศัพท์¹ เป็นต้น

3. ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประโยค (rules of discourse) นักภาษาศาสตร์บางท่าน เช่น Widdowson ได้แยกกฎของความสัมพันธ์ระหว่างประโยคออกเป็น 2 ประเภท คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประโยคตามหลักภาษา (cohesion) และความสัมพันธ์ระหว่างประโยคตามความหมาย (coherence) อย่างไรก็ตาม rules of discourse นี้จะเน้นเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างประโยคตามหลักภาษา (cohesion)² เท่านั้น

4. ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ว่ารูปลักษณะของภาษามีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด (Probability rules of occurrence) ความรู้เหล่านี้เป็นความรู้ที่เจ้าของภาษามีอยู่แล้ว เช่น ภาษาที่ปรากฏในแต่ละ context นั้น มักจะมีรูปลักษณะภาษาที่ไม่จำเป็น (redundant) และรูปลักษณะภาษาที่จำเป็น มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นมาก และเป็นหัวใจสำคัญในการที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจ context ปรากฏอยู่ ดังนั้น จึงมีข้อถกเถียงในหมู่นักภาษาศาสตร์ว่า ในการสอนภาษาต่างประเทศนี้ ผู้สอนควรจะนำ text ที่เขียนขึ้นเฉพาะให้เจ้าของภาษาอ่านมาใช้สอนภาษาที่สอง หรือภาษาต่างประเทศหรือไม่ นักภาษาศาสตร์บางคนเห็นว่า ถึงแม้การนำ text เช่นนี้มาใช้ในการสอนภาษาต่างประเทศ จะเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจ probability rules of occurrence แต่อาจจะเกิดปัญหาที่ว่ารูปลักษณะของภาษาที่มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นมากใน context ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อให้เจ้าของภาษาอ่านอาจจะไม่เป็นรูปลักษณะของภาษาที่ดีที่สุดสำหรับผู้เรียนภาษาอื่นเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ เช่น อาจจะยากเกินไป หรือโครงสร้างของภาษาอาจจะสลับซับซ้อนเกินไป เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผู้เรียนก็ควรจะได้มีความรู้เกี่ยวกับรูปลักษณะของภาษาที่มีแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นมาก และเป็นหัวใจสำคัญในการที่จะเข้าใจ context นั้น ๆ

¹ รายละเอียดโปรดศึกษาเพิ่มเติมจากรายงานเรื่อง Approaches to Communicative Competence โดย Michael Canale และ Merrill Swain หน้า 21 และ 31

² อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับ Cohesion ได้จากหนังสือชื่อ Cohesion in English แต่งโดย M.A.K. Halliday และ Ruqaiya Hasan

5. กลวิธีที่จะพลิกแพลงภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communication Strategies) เช่น ผู้เรียนสามารถที่จะสื่อสารโดยการหลีกเลี่ยงใช้รูปลักษณะภาษาที่ผู้เรียนยังไม่ได้เรียน หรือยังไม่มี ความชำนาญพอที่จะใช้ ไปใช้รูปภาษาอื่นที่ผู้เรียนเรียนแล้ว และมีความชำนาญในการใช้มากกว่า หรือผู้เรียนสามารถแสดงออกให้ผู้ฟังทราบได้ใหม่ว่า ตนเองกำลังจะหยุดพูด หรือกำลังจะพูดต่อ เป็นต้น

สรุปหลักการของแนวการสอนเพื่อสื่อความหมาย (Communicative Approach) ที่จะนำไปใช้กับการสอนภาษา

1. ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนความรู้ทั้ง 5 ข้อ ดังกล่าวข้างต้นตั้งแต่เริ่มเรียน ผู้สอนควรจะต้องให้ผู้เรียนเห็นว่ารูปแบบภาษาที่สอนจะใช้ได้ในสถานการณ์ที่มีความหมาย และสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ได้จริง ๆ ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นและเร่งเร้าให้ผู้เรียนสนใจทเรียน มากขึ้น ถ้าหากผู้สอนสามารถเตรียมการเรียนการสอนให้มีโอกาสพบปะสนทนากับเจ้าของภาษา ก็จะทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์และทำให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ความรู้ทางด้าน Communicative competence ซึ่งรวมทั้งกฎไวยากรณ์และกฎของ ภาษาที่ใช้จริง ควรจะได้รับการจัดให้พอเหมาะ ไม่มากเกินไปหรือไม่น้อยเกินไป นั่นคือ ควร จัดให้พอเหมาะที่ผู้เรียนสามารถนำภาษานั้นไปสื่อความหมายได้อย่างถูกต้อง

3. ผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ การฝึกฝน รวมทั้งได้รับ ประสบการณ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ผู้สอนอาจใช้ภาษาแม่ในการอธิบายกฎเกณฑ์ของไวยากรณ์ หน้าที่ของรูปแบบภาษาแต่ละแบบ ตลอดจนอธิบายถึงความ เหมาะสมที่จะใช้ภาษาให้เหมาะกับสถานการณ์ได้ และอาจจะอธิบายถึงวัฒนธรรมประเพณีของผู้ใช้ ภาษานั้น ๆ ด้วย

4. ในการสอน ผู้สอนต้องเน้นฝึกผู้เรียนให้สามารถนำหลักไวยากรณ์ไปใช้สื่อความ หมาย (Grammatical Competence) ได้อย่างถูกต้องด้วย นอกเหนือจากต้องมีความรู้ทางด้าน กฎเกณฑ์ของภาษาที่ใช้กับแต่ละกลุ่ม สังคม และแต่ละสถานการณ์ (Sociolinguistic Competence)

5. ความต้องการของผู้เรียนจะต้องอยู่ในกรอบของความรู้ทางด้านหลักภาษา (Grammatical Competence) และความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของภาษาที่ใช้อยู่ในแต่ละกลุ่มสังคม (Socio-linguistic Competence)

กล่าวโดยสรุป แนวทางการศึกษาภาษาเพื่อสื่อความหมาย (Communicative approach) มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาที่เรียนเป็นภาษาที่สองนั้น สื่อความหมายได้อย่างถูกต้องและให้เหมาะสมกับสถานการณ์ แนวความคิดนี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับแนวการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้ (Cognitive Code Theory) คือ ให้ผู้เรียนมีความรู้และเข้าใจภาษาที่เรียน และสามารถนำภาษาไปสื่อความหมายได้ แต่จะมีลักษณะปลีกย่อยที่ต่างกันไป คือ แนวการสอนนี้จะเน้นหน้าที่ของภาษา (functions) มากกว่า รูปแบบของภาษา (forms) และเป็นการจัดการเรียนการสอนรวมทั้งการเตรียมบทเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

ความคิดเห็นของผู้เขียน

เนื่องจาก แนวการเรียนการสอนภาษาแบบเน้นหน้าที่ของภาษา (functions) มากกว่ารูปแบบของภาษา (forms) ผู้สอนจึงสามารถใช้แนวความคิดนี้ในการเตรียมบทเรียน เช่น ผู้สอนอาจจะรวมรูปแบบของภาษาที่อยู่คนละหัวข้อในแง่กฎของภาษาให้มาอยู่ในหัวข้อเดียวกันในแง่ของหน้าที่ ตัวอย่างเช่น ในการใช้ภาษาเพื่อบอกจุดประสงค์ (purpose) ในภาษาอังกฤษนั้น รูปแบบของภาษาที่ใช้จะเป็น “infinitive with ‘to’ ” “so that” “in order that” หรือ “in order to” ก็ได้ การรวมรูปแบบของภาษาแบบนี้จะทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ของรูปแบบต่าง ๆ ของภาษา และสามารถนำไปใช้สื่อความหมายได้ ผู้สอนไม่ควรใช้การสอนแบบเก่าโดยอธิบายว่า infinitive คืออะไร แบ่งได้กี่แบบ แต่ละแบบจะตามหลังคำกริยาอะไรได้บ้าง การสอนแบบนี้ผู้เรียนจะท่องได้เฉพาะกฎเท่านั้นไปใช้ไม่ได้ นอกจากนี้ผู้สอนควรยกตัวอย่างประโยคที่มีความหมายให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนแนวการสอนแบบนี้จะสอดคล้องกับการสอนภาษาอังกฤษเพื่อจุดประสงค์เฉพาะอย่าง (English for Academic Purposes หรือ EAP) กล่าวคือ ถ้าผู้เรียนเป็นนักเรียนทางด้านวิทยาศาสตร์ การยกตัวอย่างก็ควรจะเป็นประโยคที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ หรือถ้าผู้เรียนเป็นนักเรียนทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ ประโยคที่ยกตัวอย่างควรเป็นประโยคที่มีความหมายทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ การเตรียมบทเรียนให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนนี้ ผู้เขียนไม่ได้หมายความว่าผู้สอนจะต้องใช้ประโยคที่มีความหมายลึกซึ้งทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือวิศวกรรมศาสตร์ ถ้าผู้สอนทำได้ก็หมายความว่าผู้สอนจะต้องเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์และนักภาษาศาสตร์ในขณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นผู้สอนควรแยกศัพท์และความหมายของประโยคที่เป็น semi-technical

และ technical ให้ได้ และพยายามยกตัวอย่างประโยคที่เป็นพื้นฐานทางคำนั้นจริง ๆ ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่าง แบบเรียนภาษาอังกฤษที่เรียบเรียงขึ้นโดยยึดแนวความคิดของการเน้นหน้าที่ของโครงสร้างภาษาเป็นหลัก นั่นคือหนังสือชุด “NUCLEUS” คิดว่าผู้สอนหลายท่านคงจะคุ้นเคยกับหนังสือชุดนี้มาบ้างแล้ว

ผู้เขียนหวังว่าแนวความคิดของการสอนภาษาเพื่อสื่อความหมาย (Communicative Approach) ที่เรียบเรียงขึ้นนี้ คงจะเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพของแนวการสอนภาษาแบบใหม่นี้ขึ้นมาบ้างไม่มากก็น้อย สำหรับรายละเอียดของแนวการสอนที่เกี่ยวข้องกับ psycholinguistics และ Sociolinguistics ผู้อ่านสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากหนังสืออ้างอิงและหนังสืออ่านประกอบ ซึ่งอยู่ที่ท้ายบทความนี้

หนังสืออ้างอิง

- Canale, Michael and Swain, Merrill. "Approaches to Communicative Competence" Singapore, SEAMEO Regional Language Centre, 1980.
- Munby, John. "Communicative Syllabus Design : a sociolinguistic model for defining the content of purpose specific language programmes." Cambridge : Cambridge University Press, 1978.

หนังสืออ่านประกอบเพิ่มเติม

1. Bloom, L. Language Development : Form and Function in Emerging Grammars. Cambridge, Mass. : M.I.T. Press, 1970.
2. Bernstein, Basil. "Class, Code and Control : Theoretical Studies towards a Sociology of Language." London, Routledge and Kegan Paul, 1971.
3. ————. "A Sociolinguistic Approach to Social Learning". Penguin survey of the social science, ed. by J. Gould. Harmondsworth : Penguin, 1965.
4. Dittmar, N. "Sociolinguistics" London : Edward Arnold, 1976.
5. Halliday, M.A.K. and Hasan, R. "Cohesion in English" London : Longman, 1976.
6. Pearce, John and Doughty, Peter and Thornton, Geoffrey. "Language in Use" London : Edward Arnold, 1971.
7. Widdowson, H.G. "Teaching Language as Communication". London : Oxford University Press, 1978.